

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

Ільїна Олена Олексіївна

УДК 378.011.3-051:316.47-055.1/.3-053.5(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ ДО ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Українській інженерно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
Беляєв Сергій Борисович,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту,
м. Харків.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Воровка Маргарита Іванівна,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності,
м. Мелітополь;

кандидат педагогічних наук, доцент
Гончаренко Олена Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності,
м. Суми.

Захист відбудеться «8» квітня 2021 року о 15-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Автореферат розісланий «5» березня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Вікторія КОВАЛЬСЬКА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Однією з важливих сучасних педагогічних проблем, що постає перед системою освіти, є виховання молодого покоління з урахуванням гендерного підходу. У Законі України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2012 р.), Законі України «Про збереження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) та Наказі Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009 р.) значну увагу приділено вимогам забезпечення рівних прав та можливостей школярів обох статей. Питання гендерних відносин Організація Об'єднаних Націй визначає однією з головних проблем ХХІ століття. Сучасна освіта стає сферою послуг і спрямовує свої ресурси на розвиток моральності особистості, формування успішної людини з урахуванням гендерної рівності.

Рівні права й можливості чоловіків і жінок указують на необхідність формування культури гендерних відносин, що характеризуються відвертістю, довірою, приязню, повагою та гуманним ставленням до представників протилежної статі. Основи культури гендерних відносин повинні закладатися ще в молодшому шкільному віці. Тому важливого значення набуває підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

Проведений науковий пошук засвідчує, що питання формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів досліджувалися за такими напрямками: теоретико-методологічні основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, О. Бабакіна, С. Беляєв, І. Гавриш, Л. Петриченко, Г. Пономорьова, О. Савченко, Л. Філатова, Ю. Шаповал); проблеми гендерного виховання (І. Бондаревська, Г. Лактіонова, О. Любарська, С. Юдіна); гендерні питання у підготовці майбутніх фахівців (В. Агеєва, М. Богачевська-Хом'як, М. Воровка, Т. Говорун, О. Гончаренко, О. Горошко, І. Жерьобкіна, Я. Кічук, В. Кравець, Н. Лавриненко, І. Лебединська, Л. Міщик, Л. Смоляр, В. Хрисанова, О. Цокур); проблеми підготовки майбутніх учителів до гендерної освіти і виховання молодого покоління (Л. Булатова, Л. Бут, С. Вихор, Т. Голованова, А. Дем'янчук, Т. Дороніна, О. Кікінежді, О. Кльоцина, Б. Ковбас, В. Костів, О. Луценко, І. Мунтян, І. Харченко).

Широкое коло досліджень із гендерних питань відображає багатоплановий характер самої проблеми та свідчить про наявність у масовій свідомості ключових характеристик гендерних відносин. При цьому потребує розроблення система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, що забезпечуватиме формування в них готовності до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

Актуальність проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів обумовлюється рядом *суперечностей* між:

- сучасними потребами суспільства у сформованій культурі гендерних відносин у молодших школярів та недостатньою організацією вчителями початкових класів її виховання;
- необхідністю сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів і недостатньою розробленістю педагогічних умов її формування;
- потребою в активних методах виховання культури гендерних відносин у молодших школярів і недостатньою розробленістю їх теоретичних і методичних засад.

Отже, актуальність зазначеної проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість та необхідність розв'язання виявлених суперечностей обумовили вибір теми дослідження: **«Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» за темою «Реалізація системи фахової підготовки в умовах інноваційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу» (державний реєстраційний номер №0117U007459), що фінансувалася за рахунок державного бюджету України.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 11 від 29.03.2016 р.).

Мета дослідження полягає у підвищенні рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів шляхом теоретичного обґрунтування, практичної реалізації й експериментальної перевірки педагогічних умов її формування.

Відповідно до мети сформульовано **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.
2. Визначити суть та структуру культури гендерних відносин молодших школярів, готовності майбутніх учителів початкових класів до її виховання.
3. Теоретично обґрунтувати та розробити структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів на основі інтеграції навчання та гендерного виховання.
4. Теоретично обґрунтувати й практично реалізувати педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

5. Експериментально перевірити дієвість педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що рівень готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів підвищиться за умов:

- формування гендерної компетентності майбутніх учителів початкових класів на основі інтеграції змісту навчання і гендерного виховання;
- забезпечення підготовки до розроблення та використання в освітньому процесі початкової школи гендерних педагогічних ігор.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять: положення особистісно орієнтованого підходу (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, О. Савченко, О. Сухомлинська); культурологічного підходу (В. Гриньова, І. Ісаєв, В. Краєвський, В. Сластьонін); системного підходу (М. Артюхова, Ю. Бабанський, М. Лазарєв); компетентнісного підходу (Н. Бібік, О. Біда, М. Вашуленко, О. Коваленко, В. Лунячек, О. Пометун); інтегративного підходу (М. Козловська, М. Пак, Л. Гриценко); суб'єкт-об'єкт-суб'єктного підходу (А. Петровський, А. Журавльов); загальні положення гендерної освіти (І. Бондаревська, І. Жерьобкіна, Н. Кутова, Л. Малес, Т. Мельник, М. Свидло, Д. Скот, Р. Хоф, Н. Чухим, О. Ярська-Смирнова); питання впровадження гендерного підходу в освіту (Т. Голованова, В. Кравець, Л. Смоляр, Л. Штильова); положення гендерної соціалізації особистості (М. Воровка, Т. Говорун, О. Гончаренко, Т. Дороніна, Н. Грицяк, І. Кон, В. Кравець, О. Цокур); результати досліджень гендерних стереотипів та гендерних ролей (В. Агеєв, Т. Виноградова, О. Вороніна, Т. Говорун, П. Горностаї, О. Здравомислова, О. Кікінежді); фахова підготовка педагогічних кадрів (І. Богданов, В. Бондар, І. Гавриш, Г. Єльнікова, Д. Коваленко, В. Ковальська, Т. Лазарева, В. Лозова, О. Пехота, Л. Штефан), положення законодавчих та нормативних документів про освіту: Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепції національного виховання, Концепції «Нова українська школа».

Методи дослідження. Досягненню мети й розв'язанню поставлених завдань сприяло використання комплексу методів дослідження:

- *теоретичних*: аналіз філософської, педагогічної та психологічної літератури з метою вивчення стану розробленості проблеми дослідження; порівняння, систематизація, зіставлення та узагальнення здобутої інформації з метою обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у

молодших школярів; теоретичне моделювання для розроблення моделі формування досліджуваної готовності;

- *емпіричних*: діагностичних (анкетування, спостереження, співбесіди, експертне оцінювання, метод незалежних характеристик, самооцінка) з метою виявлення рівня сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) – для перевірки дієвості педагогічних умов;

- *статистичних*: математичні методи обробки даних (непараметричний критерій χ^2 та коефіцієнт кореляції r Пірсона, t -критерій Стьюдента) для аналізу та інтерпретації результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено:

- структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, яку побудовано на основі інтеграції навчання та гендерного виховання молодших школярів;

- педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, які включають: формування гендерної компетентності майбутніх учителів на основі інтеграції змісту навчання і гендерного виховання; забезпечення підготовки до розроблення та використання в освітньому процесі початкової школи гендерних педагогічних ігор на основі суб'єкт-об'єкт-суб'єктного підходу;

- гендерні педагогічні ігри, що забезпечують інтеграцію навчання та виховання культури гендерних відносин у молодших школярів на основі суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин;

уточнено:

- зміст критеріїв сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів через конкретизацію їх показників: мотиваційного (мотивація до майбутньої професійної діяльності; мотивація щодо розвитку власної гендерної культури), змістовно-діяльнісного (знання й уміння щодо виховання культури гендерних відносин у молодших школярів), емоційно-ціннісного (система ціннісних орієнтацій щодо виховання культури гендерних відносин у молодших школярів; здатність до емпатії і толерантності), аналітико-оцінного (уміння оцінювати й аналізувати власну професійну діяльність; здатність до саморегуляції, саморозвитку з виховання культури гендерних відносин у молодших школярів);

- суб'єкт-об'єкт-суб'єктні відносини молодших школярів на основі гендерного підходу, де об'єктом є спільна навчально-ігрова діяльність, а суб'єктами – носії різного гендеру, що забезпечує формування в них культури гендерних відносин шляхом набуття здатності до ефективної взаємодії.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів в практику роботи закладів загальної середньої освіти; розширенні змістового наповнення дисциплін зі спеціальності 013 «Початкова освіта» гендерною тематикою; розробленні спецкурсу «Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів».

Результати дослідження впроваджено в процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/346 від 23.04.2020 р.), Красноградського коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка № 68 від 23.04.2020 р.), Балаклійської філії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка № 53/01-13 від 23.04.2020 р.), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-227 від 27.04.2020 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/19 від 13.03.2020 р.).

Теоретичні положення й практичні напрацювання, здобуті емпіричні дані та висновки можуть використовуватися викладачами та здобувачами педагогічних закладів вищої освіти, в системі післядипломної освіти; при розробці методичних комплексів, підручників і посібників, програм спецкурсів; при написанні наукових робіт; при дистанційному навчанні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях:

- *міжнародних*: «Нове у педагогіці та психології сучасного світу» (Львів, 2014 р.), «Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine» (Sandomierz, 2017 р.), «Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти» (Запоріжжя, 2018 р.), «Współczesne trendy rozwoju edukacji I nauki w kontekście interdyscyplinarnym. Dialog kultur jako czynnik integracji» (Warszawa–Uzhhorod–Cherson, 2019 р.), «La science et la technologie à l'ère de la société de l'information» (Bordeaux, France, 2019 р.), «Development of modern technologies and scientific potential of the world» (London, 2019 р.), «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції» (Суми, 2020 р.);

- *всукраїнських*: «Компетентнісно орієнтований підхід до освіти» (Харків, 2014 р.), «Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти» (Бердянськ, 2018 р.), «Створення інклюзивного простору закладу освіти в контексті розбудови суспільства рівних можливостей в Україні» (Харків, 2019 р.), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новачі, досвід та перспективи» (Запоріжжя, 2020 р.);

- *регіональних*: «Теорія і практика управління сучасними освітніми системами» (Харків, 2018 р.).

Публікації. Зміст та основні результати дослідження відображено в 22 одноосібних працях, серед них 8 статей – у провідних фахових виданнях

України, 1 стаття – в зарубіжному періодичному виданні, 12 публікацій – у матеріалах наукових конференцій, 1 авторська навчальна програма спецкурсу.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (260 найменувань, у тому числі 7 іноземними мовами), 15 додатків на 59 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 291 сторінку, основний зміст викладено на 186 сторінках. Робота містить 16 рисунків і 23 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, сформульовано гіпотезу та схарактеризовано методи дослідження, його теоретико-методологічну базу, визначено наукову новизну отриманих результатів, відображено практичне значення роботи, містяться відомості про апробацію та впровадження результатів, подано інформацію про публікації автора.

У першому розділі дисертації – **«Теоретичні основи формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів»** – здійснено аналіз теоретичних питань з проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів; визначено її суть і структуру; теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель та педагогічні умови формування досліджуваної готовності.

Значний внесок у дослідження проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів висвітлений у працях М. Воровки, О. Гончаренко, О. Кікінежді, В. Кравця, Л. Штильової. У роботах Т. Говорун, М. Дорошенко, І. Кльоциної, І. Ковальчук, І. Кона, А. Мудрика розкриті питання гендерної соціалізації особистості. Гендерний підхід в освіті досліджували Л. Міщик, І. Мунтян, О. Цокур, Н. Чухим. Проблеми гендерної теорії розглянуті в дослідженнях О. Вороніної, І. Жерьобкіної, О. Здравомислової, О. Ярської-Смірної.

На основі аналізу праць (С. Вихор, Л. Ковальчук, А. Шевченко) встановлено специфіку виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, яка полягає в створенні умов, що допоможуть дитині самостійно самореалізовуватися з урахуванням гендерних характеристик. Проведений аналіз (О. Петренко, В. Железняк, Н. Коган) дозволив виділити складові гендеру молодшого шкільного віку: здатність ідентифікувати себе з представниками своєї статі; уміння співвідносити свою гендерну поведінку з поведінкою інших; зовнішні та внутрішні аспекти мужності й жіночності; уявлення про партнерський характер життя в родині; гуманне ставлення до дорослих, однолітків своєї та протилежної статі; види гендерних уявлень; елементи знань про гендер; джерела інформації; ігрова діяльність.

Науковцями (Т. Говорун, В. Кравець, І. Кльоцина, Н. Павлущенко) наголошується на необхідності цілеспрямованого, системного виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. З огляду на це, набуває значущості підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації означеного процесу.

Водночас, незважаючи на достатню кількість досліджень за цим напрямом, формування готовності у студентів педагогічних закладів вищої освіти до виховання культури гендерних відносин у школярів, зокрема молодшого шкільного віку, не було темою окремого дослідження.

На основі аналізу філософської (Н. Андрєєва, І. Бойко, В. Пашук) та психолого-педагогічної (Т. Говорун, Т. Дороніна, О. Луценко) літератури визначено суть понять «гендер», «культура», «гендерна культура», що дало можливість виокремити зміст культури гендерних відносин молодших школярів як сукупності знань, форм мислення, способів діяльності з урахуванням вікових особливостей здобувачів початкової освіти, що спираються на накопичені суспільством статево-рольові цінності гендерної культури.

Аналіз наукових праць (М. Воровка, Т. Говорун, О. Гончаренко, В. Кравець, Л. Міщик, О. Цокур) дозволив визначити готовність майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів як інтегральне особистісне утворення, що включає позитивну мотивацію до гендерного виховання, систему гендерних знань, умінь, навичок, наявність цінностей та особистісних професійно важливих якостей, що забезпечують виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Структуру готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів складає взаємодія її провідних компонентів: мотиваційного (позитивна мотивація до реалізації професійної діяльності на гендерних засадах; прийняття гендерних норм, стереотипів; розуміння гендерної ролі; професійно-ціннісні мотиви виховання культури гендерних відносин у молодших школярів); когнітивного (система гендерних професійних знань); поведінкового (система умінь і навичок щодо реалізації гендерного підходу в професійній діяльності, виховання культури гендерних відносин у молодших школярів); особистісного (система сформованих професійно важливих якостей: умотивованість, толерантність, культура взаємовідносин, рефлексивність).

На основі аналізу наукових праць (Ю. Бабанський, О. Дубасенюк, В. Сластьонін), принципів цілісності, особистісної орієнтованості, блокової побудови у процесі дослідження спроєктовано структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів (рис. 1). Розроблена модель включає взаємозалежні блоки: концептуально-цільовий, змістовий, організаційний, методичний, контрольно-оцінний, результативний. Метою структурно-функціональної моделі є підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

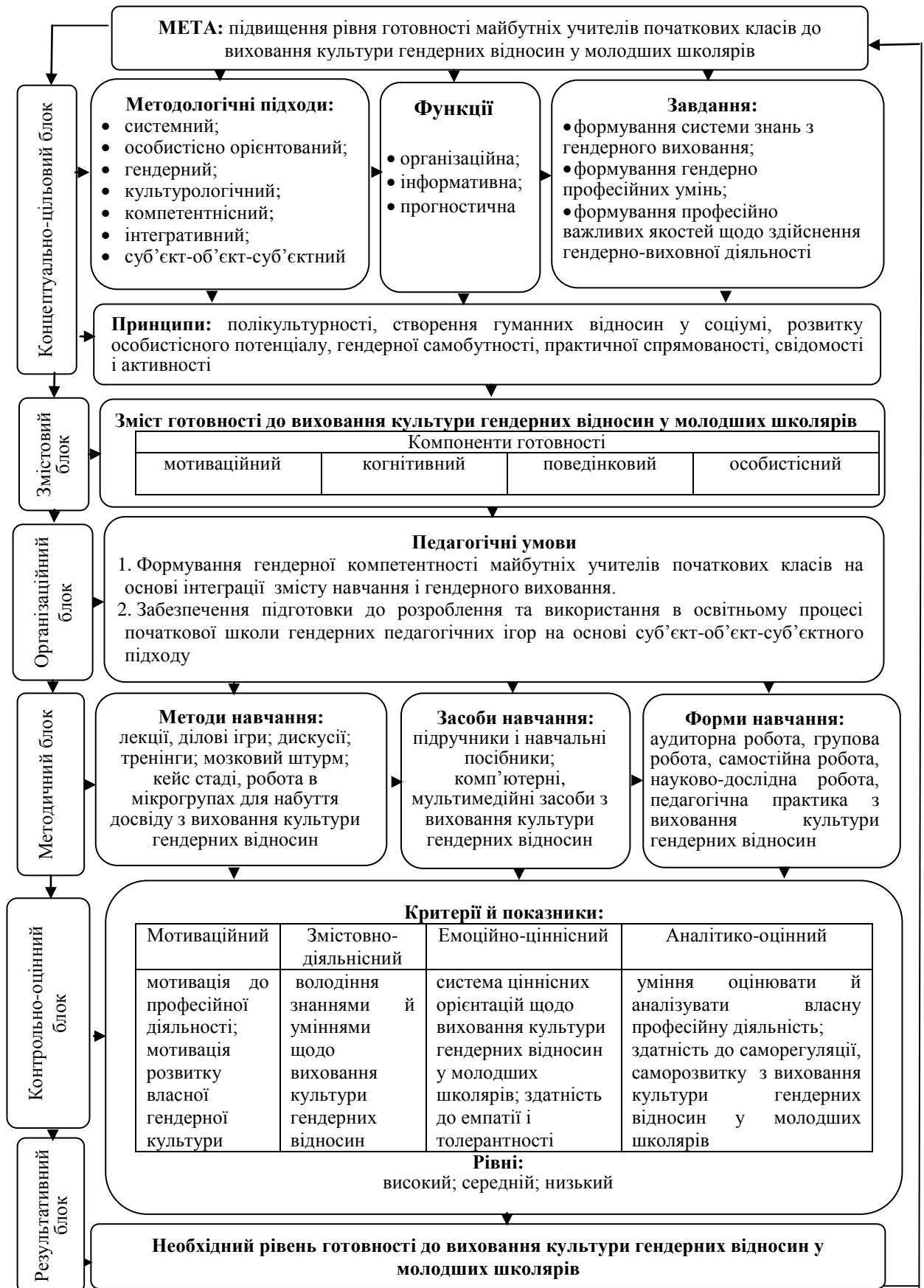

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів

Концептуально-цільовий блок спирається на: методологічні підходи (системний, особистісно орієнтований, гендерний, культурологічний, компетентнісний, інтегративний, суб'єкт-об'єкт-суб'єктний).

У роботі визначено та обґрунтовано функції формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, а саме: організаційну – створення сприятливих умов для виховання культури гендерних відносин у молодших школярів; інформативну – передача інформації, забезпечення історичної спадкоємності, соціального досвіду; прогностичну – визначення напрямів навчально-виховної роботи, цілей і задач на кожному етапі, прогнозування її результатів.

В якості основних принципів формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів виділені принципи: полікультурності, створення гуманних відносин у соціумі, розвитку особистісного потенціалу, гендерної самобутності, практичної спрямованості, свідомості й активності здобувача.

Змістовий блок відображає зміст формування готовності до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів й обумовлений її компонентами, а саме: мотиваційним, когнітивним, поведінковим, особистісним.

Організаційний блок містить педагогічні умови, які зумовлюють ефективне формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Перша педагогічна умова забезпечує формування гендерної компетентності майбутніх учителів початкових класів за рахунок введення змісту гендерного виховання до змісту навчальних дисциплін професійної підготовки фахівців. Це дозволяє сформувати у здобувачів мотивацію до опанування професійних гендерних знань, умінь і навичок; стимулювати їх до активної участі в освітньому процесі; реалізувати гендерні засади у навчальній діяльності; сформувати суб'єктну позицію в контексті виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

Визначення другої педагогічної умови обумовлено необхідністю використання у процесі формування культури гендерних відносин у молодших школярів активних ігрових методів навчання як таких, що забезпечують активізацію мислення й поведінки здобувачів; емоційність і творчий характер заняття; самостійність у прийнятті рішень. Це спричиняє потребу в підготовці майбутніх учителів початкових класів до розроблення й використання гендерних педагогічних ігор на основі суб'єкт-об'єкт-суб'єктного підходу, що дозволяє природним шляхом набути молодшим школярам досвіду ефективної міжособистісної взаємодії під час спільного виконання навчальних ігрових завдань.

Суб'єкт-об'єкт-суб'єктні відносини молодших школярів на основі гендерного підходу – це тип відносин, що складається в освітньому процесі, де суб'єктами є активні його учасники (носії різного гендеру), а об'єктом – спільна навчальна діяльність (гра). Їх реалізація уможливується у гендерних

педагогічних іграх на різних уроках у початковій школі (математики, української мови, літературного читання, я досліджую світ) й забезпечує формування у свідомості молодших школярів культури гендерних відносин як результату трансформації набутого досвіду комунікації.

Методичний блок утворюють методи, форми, засоби формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. *Контрольно-оцінний блок* включає критерії (мотиваційний, змістовно-діяльнісний, емоційно-ціннісний, аналітико-оцінний); відповідні показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості досліджуваної готовності. *Результативний блок* характеризує очікуваний результат – необхідний рівень готовності до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

У другому розділі – **«Експериментальна апробація педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів»** – розкрито загальні питання організації та проведення педагогічного експерименту, представлено практичну реалізацію педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, схарактеризовано їх навчально-методичне забезпечення й педагогічний інструментарій, здійснено аналіз результатів експериментальної роботи.

Базами проведення педагогічного експерименту були Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; Красноградський фаховий педагогічний коледж та Балаклійська філія Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Донбаський державний педагогічний університет. Згідно з програмою експерименту було створено дві групи: ЕГ (164 особи) та КГ (165 осіб).

Ураховуючи багатокомпонентність готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, для її вимірювання був застосований комплекс критеріїв, показників, рівнів й відповідний діагностичний інструментарій. Так, показники мотиваційного критерію (мотивація до майбутньої професійної діяльності та мотивація щодо розвитку власної гендерної культури) перевірялись за допомогою методик діагностики навчально-професійної мотивації здобувачів та мотивації до гендерного виховання; показники змістовно-діялісного критерію (володіння знаннями й уміннями з виховання культури гендерних відносин у молодших школярів) – із застосуванням адаптованого опитувальника «Гендерні погляди педагогів» (Т. Говорун, О. Кікінеджи, О. Міщенко) та анкети «Моя обізнаність у сфері гендеру»; показники емоційно-ціннісного критерію (система ціннісних орієнтацій щодо виховання культури гендерних відносин, здатність до емпатії і толерантності) – на основі опитувальника Сандри Бем з вивчення маскулінності-фемінності, методики «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич),

діагностики рівня емпатії В.Бойка та тесту комунікативної толерантності В.Бойка; показники аналітико-оцінного критерію (уміння оцінювати й аналізувати власну професійну діяльність, здатність до саморегуляції, саморозвитку з виховання культури гендерних відносин у молодших школярів) – із використанням анкети «Гендерні характеристики особистості» (І. Кльоцина) та адаптованої анкети щодо оцінювання власної професійної діяльності з виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

На констатувальному етапі експерименту встановлено вихідний рівень сформованості у майбутніх учителів готовності до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Результати діагностики засвідчили, що найбільш вираженими виявилися показники мотиваційного критерію (14%), а найменші значення характерні для показників аналітико-оцінного критерію (12,8%). Отримані результати дозволяють констатувати, що здобувачі не достатньо володіють практичними прийомами виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Це пов'язано з відсутністю необхідної теоретичної й практичної підготовки за цим напрямом.

На формувальному етапі експерименту здійснено практичну реалізацію педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Реалізація першої педагогічної умови здійснювалась шляхом інтеграції змісту гендерного виховання зі змістом таких навчальних дисциплін, як: «Історія України», «Психологія», «Філософія», «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Анатомія, фізіологія і гігієна», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Правознавство», що уможливило системне формування гендерної компетентності у майбутніх учителів початкових класів.

Підготовка до розроблення та використання гендерних педагогічних ігор на основі суб'єкт-об'єкт-суб'єктного підходу (друга педагогічна умова) здійснювалась у процесі вивчення спецкурсу «Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів». Майбутні вчителі початкових класів експериментальної групи розробляли гендерні педагогічні ігри для їх реалізації на уроках математики («Угадай», «Будуємо дім», «Хто швидше, хто правильніше?!», складання задачі за малюнком); на уроках української мови («Склади речення», «Назви пестливо»); на уроках літературного читання (складання розповіді за малюнком); на уроках «Я досліджую світ» («Збери ланцюжок»). У процесі гендерних педагогічних ігор також використовувалися Lego-цеглинки, настільні ігри, міжпредметні квести.

Вивчення спецкурсу передбачало виконання здобувачами творчих завдань щодо вирішення проблемних педагогічних ситуацій з виховання у молодших школярів культури гендерних відносин, створення проєктів та колективних або індивідуальних авторських програм з теми «Гендерне виховання молодших школярів», участь майбутніх фахівців у науково-практичних конференціях, конкурсах, виставках, що забезпечувало підвищення рівня гендерної компетентності, становлення власного педагогічного кредо.

Під час педагогічної практики майбутні вчителі початкових класів експериментальної групи реалізували розроблені гендерні педагогічні ігри, виконували спеціальні завдання гендерної тематики (розробляли плани-конспекти заходів щодо виховання культури гендерних відносин; приймали участь в організації різних форм гендерно-виховної роботи з батьками; здійснювали педагогічні спостереження; вели щоденники спостереження за статевою поведінкою хлопчиків / дівчат; складали психолого-педагогічні характеристики молодших школярів з урахуванням їхніх гендерних особливостей).

З метою перевірки дієвості педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів здійснено повторне вимірювання рівня сформованості досліджуваної готовності.

Співставлення результатів засвідчило перевагу значень показників сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів експериментальної групи у порівнянні з ідентичними показниками респондентів контрольної групи, які представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів (приріст у %)

Критерії, показники та рівні	ЕГ (164 особи)	КГ(165 осіб)
Мотиваційний (мотивація до майбутньої професійної діяльності; мотивація щодо розвитку власної гендерної культури)		
- високий	11,6	0,7
- середній	10,4	1,2
- низький	-22,0	-1,9
Змістовно-діяльнісний (володіння знаннями й уміннями з виховання культури гендерних відносин)		
- високий	15,9	1,2
- середній	9,8	1,2
- низький	-25,7	-2,4
Емоційно-ціннісний (система ціннісних орієнтацій щодо виховання культури гендерних відносин; здатність до емпатії і толерантності)		
- високий	14,6	0,6
- середній	10,4	0
- низький	-25,0	-0,6
Аналітико-оцінний (уміння оцінювати й аналізувати власну професійну діяльність; здатність до саморегуляції, саморозвитку з виховання культури гендерних відносин у молодших школярів)		
- високий	14,6	1,1
- середній	9,8	1,8
- низький	-24,4	2,9

Так, у результаті педагогічного експерименту у студентів ЕГ відбувся приріст високого та середнього рівнів за усіма критеріями, а саме: мотиваційним (11,6% й 10,4% відповідно), змістовно-діяльним (15,9% й 9,8%), емоційно-ціннісним (14,6% й 10,4%), аналітико-оцінним (14,6% й 9,8%). В той же час, у КГ приріст на високому й середньому рівнях становив значно менше: за мотиваційним (0,7% й 1,2%), змістовно-діяльним (1,2% й 1,2%), емоційно-ціннісним (0,6%), аналітико-оцінним (1,1% й 1,8%) критеріями.

Перевірка достовірності отриманих результатів забезпечувалась застосованою методикою порівняння середніх величин та за розрахунками критерію Стюдента.

Вірогідність змін за всіма критеріями для експериментальної групи підтверджена з досить високою імовірністю: не нижче 95% (темп $>9,07$ при $t_a = 4,3$). І навпаки, для контрольної групи зміни за всіма критеріями є незначними (темп $<2,7$ при $t_a = 4,3$).

Проведений аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив гіпотезу дослідження, що свідчить про досягнення його мети, виконання завдань, і дозволив зробити висновок про дієвість визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення проблеми підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів шляхом теоретичного обґрунтування, практичної реалізації та експериментальної перевірки педагогічних умов її формування. Досягнута мета дослідження, вирішені завдання та підтверджена гіпотеза стали підставами для формулювання таких висновків.

1. Аналіз стану проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів виявив, що професійна підготовка цих фахівців ґрунтується на єдності всіх її структурних компонентів та має забезпечувати спеціальну підготовку з виховання культури гендерних відносин. Саме вчитель як представник гендерної культури суспільства має сприяти успішній гендерній соціалізації молодших школярів, формуванню у них гендерних цінностей і гендерної поведінки. З метою найбільш повного усвідомлення вчителями початкових класів суті виховання культури гендерних відносин, успішного розвитку особистості дитини, сприяння розвитку партнерських відносин між статями в освіті професійно необхідним і значущим стає оволодіння фахівцями гендерною компетентністю.

Однак аналіз теорії і практики підготовки вчителів початкових класів засвідчив її акцентування на формуванні загальних знань про індивідуальні особливості молодших школярів, без специфіки їх гендерного виховання, що негативно впливає на рівень готовності майбутніх фахівців до виховання

культури гендерних відносин у молодших школярів. Отже, потреба подолання недоліків у теоретичній та практичній площині актуалізують проблему підвищення рівня означеної готовності у майбутніх учителів початкових класів.

2. На основі аналізу літературних джерел визначено суть й структуру поняття «культура гендерних відносин молодших школярів», що уможливило уточнення суті готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Визначено й схарактеризовано компоненти досліджуваної готовності, а саме: мотиваційний (позитивна мотивація, ціннісні установки, професійно-ціннісні мотиви виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, прийняття гендерних норм та стереотипів при взаємодії з молодшими школярами, прагнення до усвідомлення власної гендерної ролі, орієнтація на дитину як представника конкретної статі); когнітивний (система знань щодо суті гендерного підходу, форм і методів гендерного виховання, вирішення гендерних проблем і конфліктів); поведінковий (система вмінь і навичок щодо реалізації гендерного підходу в професійній діяльності, виховання культури гендерних відносин у молодших школярів); особистісний (професійно важливі якості, що забезпечують виховання культури гендерних відносин у молодших школярів: умотивованість, толерантність, культура взаємовідносин, рефлексивність).

3. Теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, складовими якої є мета (підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів), завдання; функції; методологічні підходи (системний, особистісно орієнтований, гендерний, культурологічний, компетентнісний, інтегративний, суб'єкт-об'єкт-суб'єктний), принципи (полікультурності, створення гуманних відносин у соціумі, розвитку особистісного потенціалу, гендерної самобутності, практичної спрямованості, свідомості й активності здобувача); зміст й педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів; методи, форми й засоби формування означеної готовності; критерії (мотиваційний, змістовно-діяльнісний, емоційно-ціннісний, аналітико-оцінний), показники й рівні її сформованості; очікуваний результат.

4. Теоретично обґрунтовано й практично реалізовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, а саме:

- формування гендерної компетентності майбутніх учителів початкових класів на основі інтеграції гендерного виховання зі змістом навчальних дисциплін професійної підготовки цих фахівців («Історія України», «Психологія», «Філософія», «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Анатомія, фізіологія і гігієна», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Правознавство»);

- забезпечення підготовки до розроблення та використання гендерних педагогічних ігор на основі суб'єкт-об'єкт-суб'єктного підходу під час навчання майбутніх учителів початкових класів спецкурсу «Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів».

У роботі теоретично обґрунтовано й розроблено новий клас гендерних педагогічних ігор, які забезпечують інтеграцію навчання предметів початкової школи («Математика», «Українська мова», «Літературне читання», «Я досліджую світ») й виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Їх реалізовано на основі суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин, де об'єктом є спільна навчально-ігрова діяльність, а суб'єктами – носії різного гендеру, що забезпечує формування у молодших школярів культури гендерних відносин шляхом набуття здатності до ефективної взаємодії з представниками своєї та протилежної статі.

5. Експериментально перевірено дієвість педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів за допомогою розробленого діагностичного інструментарію. Уточнено зміст критеріїв та показників сформованості досліджуваної готовності: мотиваційного (мотивація до майбутньої професійної діяльності; мотивація щодо розвитку власної гендерної культури); змістовно-діяльнісного (знання й уміння щодо виховання культури гендерних відносин у молодших школярів); емоційно-ціннісного (система ціннісних орієнтацій щодо виховання культури гендерних відносин; здатність до емпатії і толерантності); аналітико-оцінного (уміння оцінювати й аналізувати власну професійну діяльність; здатність до саморегуляції, саморозвитку з виховання культури гендерних відносин). Доведено необхідність виділення трьох рівнів сформованості готовності: низький, середній, високий.

Вплив педагогічних умов на формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів підтверджено позитивною динамікою за всіма показниками. Так, кількість здобувачів ЕГ з високим рівнем сформованості показників за мотиваційним критерієм збільшилась на 11,6%, у КГ на 0,7%; за змістовно-діяльнісним критерієм – ЕГ на 15,9% та в КГ на 1,2%; за емоційно-ціннісним критерієм – ЕГ на 14,6% та КГ на 0,6%; за аналітико-оцінним критерієм – ЕГ на 14,6% та КГ на 1,1%.

Статистичний аналіз отриманих результатів за допомогою визначення t-критерію Стьюдента за всіма критеріями показав статистичну значущість їх відмінностей.

Результати педагогічного експерименту підтвердили гіпотезу дослідження, досягнення його мети та виконання завдань.

Проведене дослідження не охоплює всіх аспектів проблеми підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. Потребують подальшого обґрунтування педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до

виховання культури гендерних відносин здобувачів основної школи; розроблення дистанційних форм гендерної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дослідження

1. Ільїна О.О. Формування гендерної культури майбутніх вчителів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків : Видавничий центр ХНУ, 2015. Вип. 38. С. 106–113.

2. Ільїна О.О. Основи культури гендерних відносин молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ, 2015. Вип. 40(93). С. 414–420.

3. Ільїна О.О. Вплив гендерних стереотипів на виховання гендерної культури молодших школярів. *Імідж сучасного педагога*. 2017. №2 (171). С. 53–56.

4. Ільїна О.О. Складові поняття гендерна культура: гендер та культура. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. № 1 (60). С. 93–97.

5. Ільїна О.О. Готовність майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів: *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків : Видавничий центр ХНУ, 2018. Вип. 43. С. 139–148.

6. Ільїна О.О. Гендерне виховання в концепції Нової української школи. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). С. 117–121.

7. Ільїна О.О. Питання формування гендерної культури підростаючого покоління в сучасному суспільстві. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12. Т. 1. С. 95–97.

8. Ільїна О.О. Принципи формування гендерної культури молодших школярів: *East European Scientific Journal*. Polska, 2019. № 10 (50). Vol. 6. S. 18–23.

9. Ільїна О.О. Особливості виховання гендерної культури молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Умань : Візаві, 2020. Вип. 1(3). Ч. 2. С. 65–70.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Ільїна О.О. Культура гендерних відносин молодших школярів як психолого-педагогічна проблема: *Нове у педагогіці та психології сучасного світу* : зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 28–29 листопада 2014 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. С. 79–80.

11. Ільїна О.О. Формування елементів гендерної культури молодших школярів. *Компетентнісно орієнтований підхід до освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 грудня 2014 р.). Харків : ФОП Шейніна О.В., 2014. С. 81–82.

12. Ільїна О.О. Культура гендерних відносин як психолого-педагогічна проблема. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine* : international scientific and practical conference (May 5–6, 2017, Sandomierz). Sandomierz, 2017. P. 176–179.

13. Ільїна О.О. Гендерний та культурологічний підходи у визначенні поняття «гендерна культура». *Теорія і практика управління сучасними освітніми системами* : матеріали регіональної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 квітня 2018 р.). Харків : ФОП Петров В.В., 2018. С. 72–75.

14. Ільїна О.О. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів з позицій системного підходу. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м. Бердянськ, 14 вересня 2018 р.). Бердянськ, 2018. С. 70–74.

15. Ільїна О.О. Компетентнісний підхід до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. *Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти* : зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 12–13 жовтня 2018 р.). Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2018. С. 257–258.

16. Ільїна О.О. Проблеми гендерного виховання. *Współczesne trendy rozwoju edukacji I nauki w kontekście interdyscyplinarnym. Dialog kultur jako czynnik integracji* : зб. тез доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Warszawa–Użhorod–Chersoń, 28.02.2019). Warszawa–Użhorod–Chersoń : Posvit, 2019 С. 79–80.

17. Ільїна О.О. Гендерна освіта в професійній підготовці майбутніх учителів Нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information : sur les matériaux de la conference scientifique et pratique internationale* (Bordeaux, France, 3 mars, 2019). Bordeaux : ОР «Plateforme scientifique européenne», 2019. P. 45–47.

18. Ільїна О.О. Гендерні цінності та їх роль у сучасному суспільстві: *Development of modern technologies and scientific potential of the world : sur les matériaux de la conference scientifique et pratique internationale* (London, July 29, 2019). London : NGO «European Scientific Platform», 2019. V. 4. P. 21–22.

19. Ільїна О.О. Виховання гендерної культури як основа формування ключових компетентностей молодших школярів. *Створення інклюзивного простору закладу освіти в контексті розбудови суспільства рівних можливостей в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листопада 2019 р.). Харків : ФОП Петров В.В., 2019. С. 87–90.

20. Ільїна О.О. Особливості гендерного виховання в початковій школі. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи* : зб. тез доповідей I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Запоріжжя, 10 квітня 2020 р.). Запоріжжя : АА Тандем, 2020. С. 110–112.

21. Ільїна О.О. Тренінг як засіб підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції* : матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.). Суми 2020. С. 216–218.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дослідження

22. Ільїна О.О. Авторська програма спецкурсу «Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів» для студентів факультету «Початкова освіта» денної форми навчання. Харків: ХГПА, 2017. 17 с.

АНОТАЦІЇ

Гльїна О.О. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2021.

У дисертації визначено суть і структурні компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів (мотиваційний, когнітивний, поведінковий, особистісний).

Теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів, яка складається з концептуально-цільового, змістовного, організаційного, методичного, контрольного-оцінного, результативного блоків. Визначені педагогічні умови її формування; уточнено критерії, показники, рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

Результати експерименту підтверджують дієвість педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховання культури гендерних відносин у молодших школярів.

Ключові слова: готовність, майбутні учителі початкових класів, культура гендерних відносин, виховання, професійна підготовка, педагогічні умови, гендерні педагогічні ігри, суб'єкт-об'єкт-суб'єктні відносини.

Ильина Е.А. Формирование готовности будущих учителей начальных классов к воспитанию культуры гендерных отношений у младших школьников. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2021.

В диссертации определена суть и структурные компоненты готовности будущих учителей начальных классов к воспитанию культуры гендерных отношений у младших школьников (мотивационный, когнитивный, поведенческий, личностный).

Теоретически обосновано структурно-функциональную модель формирования готовности будущих учителей начальных классов к воспитанию культуры гендерных отношений у младших школьников, которая состоит из концептуально-целевого, содержательного, организационного, методического, контрольно-оценочного, результативного блоков. Определены педагогические условия её формирования; уточнены критерии, показатели, уровни сформированности готовности будущих учителей начальных классов к воспитанию культуры гендерных отношений у младших школьников.

Результаты эксперимента подтверждают действенность предложенных педагогических условий.

Ключевые слова: готовность, будущие учителя начальных классов, культура гендерных отношений, воспитание, профессиональная подготовка, педагогические условия, гендерные педагогические игры, субъект-объект-субъектные отношения.

Ilyina O.O. Formation of the readiness of future primary school teachers to foster a culture of gender relations among elementary school students. – On the rights of manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv, 2021.

The dissertation devoted to the research of the problem of forming the readiness of future primary school teachers to educate the culture of gender relations at elementary school pupils. It were based on the analysis of the concepts: "gender", "gender culture", the concept of "culture of gender relations" defined as a set of knowledge, forms of thinking, ways of activity and based on the accumulated gender role values of gender culture.

The components of primary school age gender were specified. Its components determine the ability to identify with members of the same sex; the ability to correlate their gender behavior with the behavior of others, to adequately assess the gender behavior of peers and their own; knowledge of "female" and "male" activities, professions; external and internal aspects of masculinity and femininity; ideas about the partnership nature of family life; humane treatment of adults, peers of the same and opposite sex; types of gender representations; elements of knowledge about gender; sources; game activity.

The dissertation reveals the essence of the concept of "subject-object-subject relations" of elementary school pupils on the basis of gender approach as a type of relationship that develops in the educational process, where the subjects are active participants in the educational process (pupils of both sexes), and the object is a joint activity (game).

The concept of "teachers gender competence" were defined as the ability to integrate psychological and pedagogical knowledge about the essence of gender approach in education and implement gender strategy in the pedagogical process to solve practical problems of teaching, education, providing a high level of professional gender self-knowledge. The structure of gender competence of future primary school teachers consists of motivational, cognitive, behavioral, personal components. Motivation, awareness, tolerance, culture of relationships, reflexivity were defined by psychological and pedagogical professionally important qualities.

In order to develop a structural and functional model of forming the future primary school teachers readiness to educate a culture of gender relations at elementary school pupils, were used systematic, personality-oriented, competence, gender, culturological, integrative, subject-object-subject approaches. The purpose,

content, methods, means, forms, and learning outcomes were defined as components of the formation readiness of future primary school teachers to educate a culture of gender relations at elementary school pupils. Personality-oriented and competency-based approaches ensured the definition of the principles of forming readiness of future primary school teachers to educate a culture of gender relations at elementary school pupils. The methodology of the gender and subject-object-subject approach provided the disclosure of complex interpersonal relationships and differentiated the diversity of the interaction of the gender factor with education. The means of culturological and integrative approach ensure the creation of conditions for the internalization and translation of the values of gender relations.

The structural-functional model of formation readiness of future primary school teachers for education the culture of gender relations among junior schoolchildren is theoretically substantiated. The structural-functional model consists of conceptual-target, meaningful, organizational, methodical, control-evaluation, effective blocks. Pedagogical conditions for forming readiness of future primary school teachers to educate a culture of gender relations at primary school (formation of gender competence of future primary school teachers on the basis of integration of teaching content and gender education; providing preparation for the development and use of gender pedagogical games in the educational process of primary school on the basis of subject-object-subject approach).

The introduction of gender pedagogical games on the basis of subject-object-subject relations in different lessons in primary school provided joint educational and play activities of elementary school pupils and contributed to the formation ability to interact with members of their own and the opposite sex.

In order to determine the formation readiness of future primary school teachers to educate a culture of gender relations at elementary school pupils, the system of criteria and indicators were clarified. The indicators of the motivational criterion determine the motivation for future professional activity and motivation for the development of their own gender culture. Indicators of the content-activity criterion determine the possession of knowledge on education of culture of gender relations, as well as the formation of skills for the education of the culture of gender relations at elementary school pupils. The indicators of the emotional-value criterion determine the system of value orientations, the ability to empathize and tolerance. Indicators of analytical and evaluation criteria determine the ability to evaluate and analyze their own professional activity; ability to self-regulation, self-development in the conditions of professional activity.

Keywords: readiness, future primary school teachers, culture of gender relations, upbringing, professional training, pedagogical conditions, gender pedagogical games, subject-object-subject relations.

Підписано до друку 01.03.2021. Формат 60*90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 1,09. Наклад 100 прим. Зам. № 11-02

Видавець

СПД-ФО Захаренко В.В 61140, м. Харків, вул. 1-ї Кінної Армії, 11, к. 69

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 1855 від 24.06.2004 р.

Тел.: (057) 717-50-28